

Додаткові матеріали вебінару
“Біоекономіка та управління відходами”

Підготувала: Ірина Григорук

Питання, які розглядаються під час вебінару

1. Управління відходами
2. Закон про управління відходами
3. Цікаві практики управління відходами
4. Рекомендації для представників влади. Zero Waste Cities
5. Біоекономіка
6. Циркулярна економіка

Біоекономіка зосереджується на використанні відновлюваних біологічних ресурсів, таких як сільськогосподарські культури, ліси та відходи, для виробництва енергії, їжі та інших цінних продуктів. Розуміючи принципи біоекономіки, люди можуть навчитися ефективно управляти ресурсами та зменшити залежність від обмежених видів викопного палива.

Поводження з відходами має вирішальне значення для мінімізації негативного впливу відходів на навколишнє середовище. Ефективні стратегії управління відходами допомагають запобігти забрудненню повітря, води та ґрунту, зменшити викиди парникових газів, захистити біорізноманіття та пом'якшити зміну клімату. Вивчаючи управління відходами, люди можуть дізнатися про правильні методи утилізації відходів, методи переробки та стратегії зменшення відходів.

Мета вебінару: надати знання та навички для вирішення екологічних проблем, вивчення можливостей розвитку біоекономіки та сприяння більш сталому майбутньому в контексті управління відходами.

1. Управління відходами

Система управління відходами – збирання, транспортування, відновлення та захоронення відходів, включаючи контроль над цими операціями, а також нагляд за місцями видалення відходів, включаючи операції, які виконують продавці та посередники (Рамкова Директива з

відходів 2008/98/ЄС)

Розроблена міжнародна ієрархія управління відходами (у порядку спадання бажаності):

- запобігання утворенню відходів або мінімізація утворення, тобто найбільші зусилля повинні бути направлені на зменшення обсягів утворення відходів та на зниження ступеня їх небезпеки,
- повторне використання,
- вторинна переробка або відновлення відходів,
- компостування,
- захоронення без отримання енергії,
- захоронення з отриманням енергії.

2. Закон про управління відходами

9 липня 2023 року набув чинності Закон України «Про управління відходами». Цей довгоочікуваний документ запускає реформу управління відходами та наближає наше законодавство до законодавства ЄС.

Європейським сусідам на «сміттєву революцію» знадобилося 20, а декому – і 30 років, і вони досі переглядають підходи та вдосконалюють законодавство. Україна ж лише стоїть на порозі змін.

Рамковий закон, це той фундамент, на якому будуватиметься реформа. Ним передбачено наступні зміни в управлінні відходами:

- Нова дієва дозвільна система
- Децентралізація управління відходами
- Багаторівневе планування
- Розбудова інфраструктури

Європейські принципи – ієрархія управління відходами, розширена відповідальність виробника, «забруднювач платить».

Закон «Про управління відходами» врегульовує питання дозвільної системи, визначає необхідний пакет документів для отримання дозволів,

приналежність їх до відповідних реєстрів і передбачає подання електронної звітності завдяки сервісам «ЕкоСистеми».

Це так званий “блокчейн” для відходів, аби можна було прослідкувати, хто та скільки утворює-перевозить-обробляє. Взяти відходи під контроль держави та громад допоможе інформаційна система управління відходами. Зокрема, вона дозволить вивести з тіні сферу управління відходами. Вже сьогодні розроблені перші сервіси інформаційної системи. Створено кабінет для реєстрації облікового запису, презентовано тестову версію дозволу на оброблення відходів, функціонує послуга видачі документів для транскордонного перевезення відходів.

Крім того, Закон:

- Створює ієрархію управління відходами та основні вимоги до розширеної відповідальності виробника.
- Вводить систему довгострокового планування управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях
- Сприяє закриттю старих сміттєзвалищ, а ті, що залишаться, привести до європейських норм
- Передбачено впровадження інформаційної системи управління відходами, яка покликана спростити систему обліку та звітності, подання декларацій та здійснення дозвільних процедур у сфері управління відходами.
- Встановлено принцип «забруднювач платить»
- Посилення контролю за збором і обробкою небезпечних відходів шляхом посилення вимог до ліцензування такої діяльності.
- Встановлено порядок збору, вивезення та обробки побутових відходів, забезпечення впровадження їх роздільного збору та рециклінгу, передбачено вимоги до якісного надання послуги з управління відходами та нарахування плати за таку послугу.
- Пропонується внести зміни до Кодексу України про адміністративні порушення, якими встановити систему відповідальності за правопорушення у сфері управління відходами [1].

Але відмітимо, що Закон лише встановлює рамку нових сучасних

правил функціонування системи управління відходами в Україні. А це означає, що на його основі необхідно розробляти низку інших необхідних секторальних законів

3. Цікаві практики управління відходами

Запобігання утворення відходів, підготовка до повторного використання відходів — це дві найперші та найбажаніші дії в управлінні відходами, які закріплені на рівні Директиви Європейського Союзу про відходи [2].

Ієрархія поводження з відходами на другій сходинці містить таку дію як підготовка до повторного використання відходів. Вона також має на меті запобігти утворенню відходів, мінімізувати їхню кількість. Підготовка до повторного використання відходів полягає в перевірці, очищенні, ремонті продукції. У результаті таких дій продукти чи їхні компоненти, що стали відходами, можуть бути повторно використані без будь-яких додаткових обробок. Повторне використання стосується продукції чи їхніх компонентів, які ще не стали відходами, і які повторно використовуються з тією ж метою, з якою їх було виготовлено.

Наприклад, міцний поліетиленовий пакетик можна використати для повторного пакування та транспортування товарів. Повторне використання деяких відходів стає можливим після їхнього ремонту чи зміни дизайну (наприклад, одяг).

Ряд містечок в Європі відкривають спеціальні майстерні, куди можна принести непотрібні речі, з яких працівники цих майстерень можуть зробити нові продукти для подальшого продажу (наприклад, сумки та інший одяг із джинсів). Заохочення до впровадження перших трьох етапів ієрархії поводження з відходами у Європі відбувається в рамках ініціативи «Нуль відходів» (Zero waste) та активно поширюється містами Європи. Членами асоціації Zero Waste Europe стають все більше національних організацій (31) та місцевих громад (400). Слоганом ініціативи «Нуль відходів» є: «Не

спалити, не захоронити!» (No Burn! No Bury!). На сьогодні «Нуль відходів» — це напрямок, а не кінцева мета. Учасники ініціативи та громад спільно у містах Європи працюють для зменшення кількості відходів та впровадження перших сходинок ієрархії поводження з відходами.

На італійських островах Треміті місцевим жителям і туристам не можна користуватися одноразовим пластиковим посудом.

До прикладу, в німецькому містечку Тюбінген місцева влада надає субсидії або звільняє від податку тих, хто купує промислову посудомийну машину для багаторазової тари.

Reparaturbon - ремонтні кафе у Відні. Три роки тому в місті розпочали пілотний проєкт як спосіб заохочення ремонту та підтримки місцевого бізнесу. Половину витрат за ремонт вартістю до €100 євро покриває мерія. Від одягу й електроніки до велосипедів і меблів — бонус охоплює все.

Детальніше [3]

4. Рекомендації для представників влади. Zero Waste Cities

- При розробці регіональних та місцевих планів управління відходами відштовхуйтеся від пріоритетності дій на вищому рівні ієрархії відходів, а саме запобігання, зменшення, повторне використання, перероблення та компостування.
- Введіть заборону на ряд виробів з одноразового пластику, зокрема, одноразові стакани, пляшки, контейнери, столові прилади тощо, враховуючи успішний та невдалий досвід країн ЄС
- Запровадьте програму фінансової підтримки систем і центрів повторного використання, ремонтних підприємств, програм багаторазових підгузків та багаторазових менструальних засобів, які допомагають залишати матеріали та продукти у використанні.
- Встановіть питні фонтани та системи очистки в громадських місцях та навчальних закладах з метою зменшення використання бутильованої води.
- Регулярно проводьте аналіз морфологічного складу ТПВ у громадах,

оскільки знання типу та обсягу утворених відходів дозволить належним чином управляти відходами, розробляти політики та знаходити рішення для проблемних потоків відходів. На основі даних аналізу налагодьте роздільний збір ТПВ:

- компостування ключової найбільшої фракції органічних відходів із виробництвом компосту та біогазу дозволить зберегти чистими ресурсоцінні матеріали придатні до перероблення, а також зменшить викиди метану від полігонів;
- перероблення відходів, придатних до перероблення збереже ресурсоцінні матеріали.

5. Біоекономіка

Біоекономіка - це галузь економіки, яка зосереджується на використанні біологічних ресурсів і процесів для створення нових продуктів, послуг і вартості. Вона об'єднує біологічні науки, екологію, сільське господарство, медицину, технології та інші галузі з метою забезпечення стійкого розвитку та збереження навколишнього середовища.

Біоекономіка включає в себе широкий спектр діяльностей, таких як вирощування рослин і тварин для продукції їжі та інших матеріалів, біотехнологічні дослідження для створення нових ліків і терапевтичних методів, використання відновлюваних біологічних ресурсів для енергетики та біопалива, а також розвиток нових матеріалів і виробів на основі біологічних компонентів.

Мета біоекономіки полягає в тому, щоб використовувати біологічні ресурси ефективно і стійко, забезпечуючи при цьому економічний розвиток, збереження біорізноманіття та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Концепція біоекономічної трансформації в останні роки отримала поштовх для впровадження у низці національних та міжнародних економічних стратегій, як одна з найбільш перспективних у подоланні викликів сталого розвитку (змін клімату, виснаження природних ресурсів,

зникнення екосистем).

Біоекономіка є мультидисциплінарною сферою, що поєднує знання та компетенції з різних секторів.

Біоекономіка відкриває нові технологічні можливості у інженерії, інформаційних технологіях та робототехніці, верстатобудуванні, енергетиці, у пакувальній та фармацевтичній промисловості та ін.

6. Циркулярна економіка

В цивілізованому світі, в XXI столітті здавалося б що тільки в напрямі досягнення цілей сталого розвитку ООН можуть хотіти розвиватись країни, спільними зусиллями шукати практичні інструменти втриматися в планетарних межах, в чому значну роль відіграє циркулярна економіка. Але, нажаль, 24 лютого 2022 року показало, що насправді не всі на планеті думають про майбутнє поколінь в контексті сталого розвитку, адже найбільша за площею країна світу безпричинно напала на найбільшу європейську країну, здійснила страшні руйнування, вбивства цивільного населення, розкрадання продовольства тощо.

В умовах військового стану та післявоєнного відновлення для України постають дуже складні виклики в подоланні агресора й відбудові України, які звичайно є першочерговими. Проте не можна сходити зі шляху впровадження принципів циркулярної економіки і в цьому контексті є багато проблемних питань як на рівні формування концепції, нормативно-правового регулювання, так і на рівні сприйняття й впровадження на побутовому рівні, а також як основи бізнес-моделей.

В Україні основними програмними документами з циркулярної економіки є наступні: Національна стратегія управління відходами до 2030 року, Національний план управління відходами до 2030 року, Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року, Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року та план її реалізації, Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [4].

Циркулярна економіка - це концепція, яка спрямована на створення або

розвиток економічних відносин через функціонування сталих бізнес-моделей заснованих на бізнес-процесах з розширеним життєвим циклом продукції, соціально-відповідальною поведінкою на мікро, макро та мезорівнях в межах рамки планетарних кордонів

Перехід до циркулярної економіки неможливий без системної роботи органів публічного управління, починаючи від формування державної стратегії, законодавчого регулювання, фінансування наукових досліджень, здійснення роботи з формування готовності суспільства бути соціально відповідальним учасником економічних відносин, що можливо здійснити через відповідну навчальну роботу.

Для отримання думок та оцінок експертів у сфері публічного управління циркулярною економікою в процесі роботи над статтею використано частину результатів проведеного експертного опитування, в якому взяло участь 300 територіальних громад України в усіх регіонах. А саме охоплено територіальні громади таких областей України: Вінницька (6 громад), Волинська (5 громад), Дніпропетровська (27 громад), Донецька (16 громад), Житомирська (8 громад), Закарпатська (9 громад), Запорізька (7 громад), Івано-Франківська (18 громад), Київська (11 громад), Кіровоградська (12 громад), Луганська (6 громад), Львівська (21 громада), Миколаївська (14), Одеська (18), Полтавська (19 громад), Рівненська (5 громад), Сумська (12 громад), Тернопільська (9 громад), Харківська (9 громад), Херсонська (15 громад), Хмельницька (12 громад), Черкаська (21 громада), Чернівецька (8 громад), Чернігівська (12 громад). Експертне опитування було спрямоване на перевірку наукових гіпотез та формування пропозицій й рекомендації щодо удосконалення механізму стратегічного публічного управління економічною та енергетичною безпекою України та розробку пропозицій щодо удосконалення організаційно-управлінського механізму розвитку циркулярної економіки. За видами територіальних громад України онлайн-анкету заповнило: 39,3 % представників міських територіальних громад; 35,7 % - представники територіальних громад сіл або добровільних об'єднань в сільську громаду мешканців кількох сіл; представники територіальних громад селища – 25 %.

Експертне опитування було завершено в січні 2022 року. Слід зазначити що певним обмеженням дослідження в цьому контексті є те, що за рік від початку повномасштабної загарбницької війни терористичної держави Росія проти України, певна частина територіальних громад на сході, півдні та півночі України зазнала страшних руйнувань. Ми припускаємо що це змінить ракурс стратегічних кроків розвитку циркулярної економіки в майбутньому із включенням в цей процес необхідність пошуку шляхів управління військовими відходами.

Література

1. Про управління відходами» : Закон України від 20.06.2022. No 2320-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 15.08.2023).

2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0098>
DIRECTIVE 2008/98/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives

3. Кращі європейські практики управління відходами (посібник). Видавництво «Компанія “Манускрипт”». Львів, 2019. 64 с.

4. Клевцевич, Н. (2022). Організаційно правові аспекти застосування концепції циркулярної економіки на місцевому рівні. Підприємство та інновації, (24), 38-43. <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.6>